

«آن دوست که حضورش آغاز اولین کتابم بود اما نماند و پایان این کتاب با پایان او همراه شد...»

مقدمه ناشر

به نام خدا

بدون شک مارادونا اسطوره فوتبال جهانها!
جادوگری که از وسط زمین شروع به دریبل زدن بازیکنان می‌کنه، سریعاً نزدیک و نزدیک دروازه می‌شه و ... !goooooooooal!
حالا برای این‌که مارادونای کنکورتون باشید، یه سری کتاب جیبی براتون تألیف کردیم به اسم نکته‌باز!
تو فرایند تألیف کتابای نکته‌باز، هوشمندانه عمل کردیم، این طوری که نکات کاملاً ضروری کنکور و استراتژی‌های لازم برای حل سؤالات رو، یک جا براتون آوردیم. علاوه بر همه این‌ها، شما با انتخاب نکته‌باز، می‌تونین در سریع‌ترین زمان ممکن مطالب رو جمع‌بندی کنین، چون تو این کتابا همه مطالب کنکور به صورت نکته‌محور دسته‌بندی شدن. در پایان جا داره یه تشکر ویژه کنیم از تیم تألیف و تولید خیلی سبز که بدون زحماتشون، بدون شک کتابای به این خوبی نداشتیم ...!

مارادونای زندگی‌ت باش ...

مقدمه مؤلف

سلام به همه فرزندان ایران

ریشه که داشته باشی به لبه پرتگاه می‌آیی اما سقوط نمی‌کنی! خوندن تاریخ به ما کمک می‌کنه ریشه‌های خودمون رو بهتر و بیشتر بشناسیم و اشتباهات گذشتگانمون رو تکرار نکنیم ...

کتاب تاریخ جیبی هم به شما دانش‌آموزان کمک می‌کنه کل‌کل تاریخ بشریت که نه، ولی بخش زیادی از اون رو تو جیبت داشته باشی! این کتاب تلاش کرده با بهره‌گیری از نمودارها، جدول‌ها و دسته‌بندی مطالب، محتوای این درس پرمات رو برای شما دانش‌آموزان مثل آب‌خوردن که نه ولی مثل آبمیوه شیرین کنه ...

تو این کتاب تلاش کردم تمام مطالب مهم هر درس آورده بشه و با قراردادن تست در لابه‌لای اون مطالب، فرصت مرور مطالب برای شما فراهم بشه.

امیدوارم با همراهی و مطالعه این کتاب بتونید در روزای نزدیک به کنکور به فهم عمیقی از درس تاریخ برسید و حاصل اون موفقیت شما در این آزمون باشه.

از خانم الهه آرانی که با توجه و پیگیری‌های مستمر به من در آماده‌سازی سریع‌تر این کتاب کمک کردند، کمال قدردانی را دارم. هم‌چنین از آقای گلیوری و خانم ایزدی که ویرایش این را کتاب بر عهده گرفتند، تشکر می‌کنم.

از انتشارات خیلی‌سبز هم که فرصت تألیف و چاپ این کتاب رو فراهم کرد سپاس‌گزارم. لحظه‌های زیبایی که می‌تونیم امروز خلق کنیم رو با اندیشه به گذشته‌های کدر هدر ندیم ...

«پایدار باشید و سرسبز»

فهرست مطالب

پایه دهم

- ۷ درس اول: تاریخ و تاریخ‌نگاری
- ۱۲ درس دوم: تاریخ، زمان و مکان
- ۱۶ درس سوم: باستان‌شناسی؛ در جست‌وجوی میراث فرهنگی
- ۲۰ درس چهارم: پیدایش تمدن؛ بین‌النهرین و مصر
- ۲۸ درس پنجم: هند و چین
- ۳۳ درس ششم: یونان و روم
- ۴۰ درس هفتم: مطالعه و کاوش در گذشته‌های دور
- ۴۵ درس هشتم: سپیده‌دم تمدن ایرانی
- ۴۹ درس نهم: از ورود آریایی‌ها تا پایان هخامنشیان
- ۵۵ درس دهم: اشکانیان و ساسانیان
- ۶۳ درس یازدهم: آیین کشورداری
- ۷۰ درس دوازدهم: جامعه و خانواده
- ۷۶ درس سیزدهم: اقتصاد و معیشت
- ۸۱ درس چهاردهم: دین و اعتقادات
- ۸۷ درس پانزدهم: زبان، علم و آموزش
- ۹۱ درس شانزدهم: هنر و معماری

پایه یازدهم

- ۹۶ درس اول: منابع پژوهش در تاریخ اسلام و ایران دوران اسلامی
- ۱۰۰ درس دوم: روش پژوهش در تاریخ؛ بررسی و سنجش اعتبار ...
- ۱۰۴ درس سوم: اسلام در مکه
- ۱۰۹ درس چهارم: امت و حکومت نبوی ﷺ در مدینه
- ۱۱۷ درس پنجم: تثبیت و گسترش اسلام در دوران خلفای نخستین

فهرست مطالب

- ۱۲۴ درس ششم: امویان بر مسند قدرت
- ۱۳۱ درس هفتم: جهان اسلام در عصر خلافت عباسی
- ۱۴۰ درس هشتم: اسلام در ایران؛ زمینه‌های ظهور تمدن اسلامی - ایرانی
- ۱۴۶ درس نهم: ظهور و گسترش تمدن ایرانی - اسلامی
- ۱۵۳ درس دهم: ایران در دوران غزنوی، سلجوقی و خوارزمشاهی
- ۱۶۱ درس یازدهم: حکومت، جامعه و اقتصاد در عصر مغول - تیموری
- ۱۶۶ درس دوازدهم: فرهنگ و هنر در عصر مغول - تیموری
- ۱۷۱ درس سیزدهم: تحولات سیاسی و اقتصادی ایران در دوره صفوی
- ۱۷۸ درس چهاردهم: فرهنگ و تمدن در عصر صفوی
- ۱۸۳ درس پانزدهم: قرون وسطا
- ۱۹۱ درس شانزدهم: رنسانس و عصر جدید

پایه دوازدهم

- ۱۹۹ درس اول: تاریخ‌نگاری و منابع دوره معاصر
- ۲۰۴ درس دوم: ایران و جهان در آستانه دوره معاصر
- ۲۱۵ درس سوم: سیاست و حکومت در عصر قاجار
- ۲۲۴ درس چهارم: اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی عصر قاجار
- ۲۳۱ درس پنجم: نهضت مشروطه ایران
- ۲۴۰ درس ششم: جنگ جهانی اول و ایران
- ۲۴۸ درس هفتم: ایران در دوره حکومت رضاشاه
- ۲۵۲ درس هشتم: جنگ جهانی دوم و جهان پس از آن
- ۲۶۰ درس نهم: نهضت ملی‌شدن صنعت نفت ایران
- ۲۶۷ درس دهم: انقلاب اسلامی
- ۲۷۵ درس یازدهم: استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی
- ۲۸۱ درس دوازدهم: جنگ تحمیلی و دفاع مقدس

اشکانیان و ساسانیان

سلوکیان

۵۵

- تسلط سلوکوس (ملقب به نیکاتور یعنی فاتح) بر بین‌النهرین، بخش‌هایی از آسیای صغیر، سوریه و فلات ایران
- برگزیدن شهر سلوکیه در ساحل غربی رود دجله به عنوان پایتخت
- انتقال پایتخت از سلوکیه به انطاکیه در شمال سوریه

ایجاد شهرهای بسیار در قلمرو سلوکیان و کوچاندن یونانیان به این شهرها

- ← رواج فرهنگ یونانی در قلمرو خود
- ← جلوگیری از وقوع شورش و هجوم طوایف کوچ‌رو
- ← گسترش فعالیت‌های تجاری

توجه بیشتر شاهان سلوکی به مناطق غربی قلمرو خود

- ← علتش؟ رقابت و درگیری با جانشینان اسکندر در مصر
- ← نتیجه‌اش؟ قدرت‌گیری خاندان‌هایی در شمال شرقی فلات ایران و تلاش برای استقلال

سست‌بودن پایه‌های حاکمیت سلوکیان بر ایران

- ← ناتوانی سلوکیان در ایجاد همزیستی و یگانگی با اقوام ایرانی
- ← عدم گسترش و نفوذ فرهنگ یونانی در ایران

تست بیشتر توجه شاهان سلوکی به کدام بخش‌های قلمرو

خود بود و این مسئله چه پیامدی داشت؟

۱) نواحی یونانی آسیای صغیر - رقابت و درگیری با جانشینان اسکندر در این مناطق

۲) نواحی شمالی - ظهور حکومت‌های محلی در نواحی جنوبی و مرکزی ایران

۳) مناطق شمال شرقی - درگیری‌های پیاپی سلوکیان و خاندان‌های پارسی

۴) مناطق غربی - قدرت‌یابی خاندان‌های ایرانی در شمال شرقی فلات ایران

پاسخ گزینه ۴

اشکانیان

۵۶

- بنیان‌گذار: ارشک از قبیلهٔ پرنی یا اپرنی در شرق ایران
- شورش ارشک بر فرمانروای سلوکی در حوالی قوچان و خارج کردن پارت و گرگان از دست سلوکیان
- سپاه اشکانیان متشکل از: جنگاوران ماهر در سوارکاری و تیراندازی از قبایل شرقی ایران

پایتخت‌ها

- ← ۱. نسا در ترکمنستان
- ← ۲. صدرروازه در حوالی دامغان (هکاتم پولس در زبان یونانی)
- ← ۳. شهر تیسفون (نزدیکی بغداد امروزی)
- **مهرداد یکم:** تسلط بر مناطقی وسیع و تبدیل سلسلهٔ اشکانی از حکومتی محلی به حکومتی قدرتمند

مهرداد دوم

- ← به نهایت رسیدن وسعت قلمرو اشکانیان
- ← توسعهٔ روابط تجاری ایران و چین با تکمیل جادهٔ ابریشم
- ← پیشروی اشکانیان تا رود فرات و همسایگی با امپراتوری روم

تست کدام مورد جزء پایتخت‌های دولت اشکانی در ۴۷۰ سال

حکومت آنان نیست؟

- (خارج ۱۴۰۱)
- ۱) تیسفون در نزدیکی بغداد
 ۲) استخر در منطقه پارس
 ۳) نسا در ترکمنستان امروزی
 ۴) صدرروازه در حوالی دامغان کنونی

پاسخ گزینه ۲

تست گشایش جاده موسوم به ابریشم هم‌زمان با حکومت

کدام سلسله‌ها در چین و ایران بود؟

- (سراسری ۱۴۰۰)
- ۱) چهاین - ساسانی ۲) چهاین - اشکانی ۳) هان - ساسانی ۴) هان - اشکانی

پاسخ گزینه ۴ جاده‌ای که در قرون جدید به عنوان جاده

ابریشم شهرت یافته و چین را از طریق ایران به اروپا متصل می‌کرد، در دوره هان گشایش یافت (درس پنجم). در روزگار مهرداد دوم سفیرانی از چین به ایران آمدند و در پی آن روابط تجاری میان دو کشور با تکمیل جاده ابریشم توسعه پیدا کرد (درس دهم).

اشکانیان و رومیان

۵۷

- اختلافات و جنگ‌های مکرر با امپراتوری روم ← از مسائل مهم در سیاست خارجی حکومت اشکانی
- علت جنگ‌ها: تمایل امپراتوری روم به گسترش قلمرو به سمت شرق و تسلط بر ارمنستان و مرزهای سوریه

جنگ حران

- ← پادشاه اشکانی: ارد دوم
- ← فرمانده سپاه روم: کراسوس
- ← محل وقوع جنگ: حران (مکانی در بین‌النهرین)
- ← فرمانده سپاه ایران: سورنا
- ← نتیجه: شکست رومیان

تست جنگ حران در زمان کدام پادشاه اشکانی و در کدام

منطقه اتفاق افتاد؟

- (۱) ارد دوم - ارمنستان
(۲) اردوان دوم - ارمنستان
(۳) ارد دوم - بین‌النهرین
(۴) اردوان دوم - بین‌النهرین

پاسخ گزینه ۳

سقوط اشکانیان

۵۸

- ضعف و سستی اشکانیان در نتیجه جنگ‌های پیاپی با امپراتوری روم
- نافرمانی برخی حاکمان محلی علتش؟ شیوه حکومت ملوک طوایفی

اردوان چهارم

 شکست نیروهای رومی

 ناتوانی در برابر شورش خاندان ساسانی در فارس و سقوط اشکانیان

تست کدام فرمانروای سلسله اشکانی، نیروهای مهاجم رومی

را شکست داد، اما در برابر شورش خاندان ساسانی در فارس شکست خورد و کشته شد؟

(۱) مهرداد یکم (۲) نون دوم (۳) مهرداد دوم (۴) اردوان چهارم

پاسخ گزینه ۴

حکومت ملوک طوایفی

 نظام حکومتی اشکانیان

 مجموعه‌ای از حکومت‌های نیمه‌مستقل وابسته به حکومت مرکزی

 تأمین نیروی نظامی و پرداخت مالیات به حکومت مرکزی

- ← آسان‌گیری و مداراجویی فرهنگی و دینی ← حفظ اقوام و فرقه‌های دینی گوناگون
- ← پیوند دادن اجزای مختلف فرهنگ ایرانی و ترویج ایران‌گرایی

ساسانیان

۵۹

شکل‌گیری

- ← **ساسان**: موبد نیایشگاه زرتشتی آناهیتا در شهر استخر و نیای اردشیر بابکان مؤسس سلسلهٔ ساسانیان
- ← اعلام استقلال بابک، پدر اردشیر در پارس
- ← شکست اردوان چهارم از اردشیر بابکان
- ← تاج‌گذاری اردشیر در تیسفون و انتخاب این شهر به پایتختی

چالش‌های حکومت ساسانیان

- ← تشکیل حکومت مرکزی به جای حکومت ملوک طوایفی
- ← هجوم پی‌درپی روم شرقی به ایران
- ← یورش‌های مکرر قبایل بیابان‌گرد به مرزهای ایران
- ← تثبیت و گسترش ساسانیان با اقدامات شاپور یکم و شاپور دوم

جنبش مزدک

- ← طرفداری مزدک از برابری مردم در بهره‌مندی از منافع اقتصادی و اجتماعی
- ← خواهان تقسیم دارایی طبقات بالا بین تهیدستان
- ← خشونت و غارت اموال بزرگان توسط پیروان مزدک
- ← واکنش قباد (پادشاه ساسانی) به همراهی با مخالفان مزدک پس از بازگشت دوباره به قدرت و به قتل رساندن او

کدام گزینه درباره جنبش مزدک در دوره ساسانیان **تست**

نادرست است؟

- ۱) جنبشی اجتماعی و اقتصادی بود که توسط پیروان مزدک به خشونت و افراط کشیده شد.
- ۲) مزدک خواهان تقسیم زمین و دارایی طبقات بالا بین تهیدستان بود.
- ۳) قباد یکم در آغاز زمامداری خود از مزدک حمایت کرد که این امر موجب برکناری او از پادشاهی شد.
- ۴) خسرو فرزند قباد پس از رسیدن به پادشاهی و برای حفظ موقعیت خود با مخالفان مزدک همراهی کرد.

باستخ **گزینه ۴**

علل درگیری ساسانیان و رومیان

- ← تسلط بر برخی سرزمین‌های مرزی از جمله ارمنستان
- ← تلاش رومیان برای تسلط بر مسیرهای تجاری هند و چین ← از
- ← اهداف رومیان در لشکرکشی به ایران
- ← برقراری روابط تجاری مستقیم با شرق آسیا

ساسانیان و بیابان‌گردان

۶۰

- هجوم مکرر قبایل صحراگرد به مرزهای شمال شرقی در منطقه خراسان
- هجوم قبایل بیابان‌گرد عرب به مناطق حاشیه جنوبی خلیج فارس و دریای عمان

حکومت لخمیان

- ← تأسیس توسط ساسانیان به ریاست اعراب
- ← مرکز حکومت: حیره
- ← هدف: جلوگیری از غارتگری اعراب

۶۱ اقدامات پادشاهان ساسانی در یک نگاه

وقایع مهم	پادشاهان ساسانی
شکست اردوان چهارم و تأسیس ساسانیان	اردشیر بابکان
جنگ با رومیان و کشتن گردیانوس امپراتور روم در یکی و به اسارت درآمدن والرینوس امپراتور روم در جنگ دیگر	شاپور یکم
مقابله با اعراب بیابان گرد	شاپور دوم
جنبش مزدک	قباد یکم
اصلاحات اداری، نظامی و اقتصادی	خسروانوشیران
اوج گرفتن اختلافات سیاسی	هرمز چهارم
شورش علیه هرمز چهارم	بهرام چوبین
- رسیدن به پادشاهی با حمایت امپراتوری روم شرقی - شکست سخت ساسانیان از رومیان - برانداختن حکومت لخمیان	خسرو پرویز
کشتن خسرو پرویز	شیرویه (پسر خسرو پرویز)
شکست از اعراب در جنگ‌های قادسیه، جلولاء و نهاوند	یزدگرد سوم

تست مورخان کدام اقدام خسرو پرویز را اشتباهی می‌دانند که

موجب تهاجم اعراب بیابان گرد به مرزهای جنوب غربی گردید؟

۱) جنگ‌های مداوم با رومیان و غفلت از اعراب بیابان گرد

۲) دادن خودمختاری به حکومت دست‌نشانده اعراب

۳) برانداختن حکومت لخمیان

۴) ویران کردن شهر مرزی حیره

پاسخ گزینه ۲

تست در دوره کدام پادشاه ساسانی، در جنگ با رومیان گردیانوس امپراتور کشته شد و در دیگری والرینوس به اسارت ایرانیان درآمد؟

(خارج ۹۸)

۱) خسروانوشیروان (۲) خسرو پرویز (۳) شاپور یکم (۴) شاپور دوم

پاسخ گزینه ۳

عوامل سقوط ساسانیان

- ← ضعف قدرت سیاسی شاهان ساسانی
- ← شورش مکرر فرماندهان نظامی
- ← نارضایتی مردم از حکومت ساسانی
- ← طغیان رودهای دجله و فرات و به زیر آب رفتن زمین‌های حاصلخیز آسورستان (بین‌النهرین) ← کاهش توان اقتصادی حکومت ساسانی
- ← انگیزه و روحیه قوی مسلمانان
- ← پیام برابری و برادری دین اسلام